

Van Heerlijkheid tot badplaats

Kees Zwaan

Van Heerlijkheid tot badplaats

De ontwikkeling van
Callantsoog tot badplaats
van 1876 tot 1940

2023 Callantsoog

Colofon

Copyright © 2023 Kees Zwaan

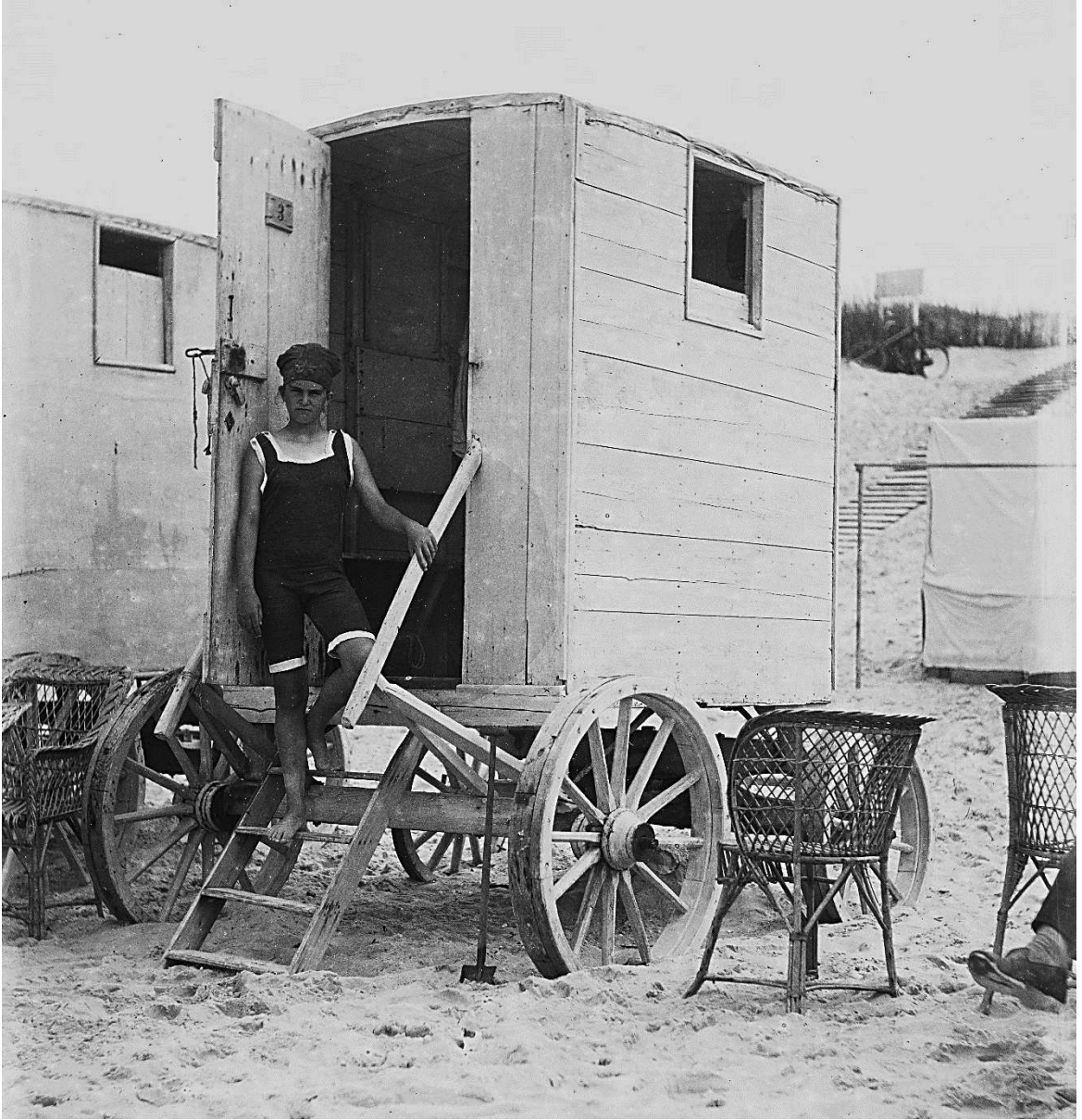
ISBN: 9789403713199

Drukker: Mijnbestseller.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteur.

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Achtergronden, historiografie en bronnen	8
Theoretisch kader en concepten	13
Hoofdstuk 1: De ontwikkeling van het strand- en (zee)badleven in sociaal-cultureel perspectief	21
Inleiding	21
1.1 Jutters en walvissen	21
1.2 Leisure class en hedonisme	24
1.3 Geneeskrachtig water	29
1.4 Modernisering en vrije tijd	36
1.5 Zomerhuisjes en ‘proletarisch’ kamperen	44
Conclusie	54
Hoofdstuk 2: Geschiedenis van Callantsoog tot 1918	55
Inleiding	55
2.1 Dijken en duinen	55
2.2 Pré-industriële samenleving	63
2.3 Een nieuwe wereld	68
2.4 Infrastructuur en spoorwegen	77
2.5 Heer van Callantsoog	82
2.6 Ondernemersfamilie Vos	88
Conclusie	100
Hoofdstuk 3: Badplaats in wording 1918-1940	103
Inleiding	103
3.1 Villa’s en grondruiling	103
3.2 Verbodsbordjes en strandtenten	125
3.3 Tuinkabouter en Visserman	129
3.4 Zomerwoningen en strandfeesten	141
3.5 Hollywood en de Atlantikwall	161
Conclusie	166
Eindconclusie	167
Summary	168
Primaire bronnen	170
Secundaire literatuur	171

Badkoetsjes worden in de negentiende eeuw en daarna nog tientallen jaren gebruikt om zich op een beschaafde manier uit te kleden en zich daarna in zee te storten. Hier op het strand van Callantsoog – Jacob Vos, collectie Historische Vereniging Callantsoog

Inleiding

‘De verharde weg van Schagen naar Callantsoog buigt naar het westen af en zo zijn we spoedig in het laatstgenoemde dorp. Ook dit plaatsje krijgt al een beetje de allures van een badplaats’ is te lezen in een reisgidsje uit 1935.¹ De aanleg van verharde wegen bleek een factor van belang bij de opkomst van het toerisme in Callantsoog, evenals de introductie van fietsen en auto’s. Nu kon men gemakkelijk een dagje naar het strand of logeren in een hotel in Callantsoog. Badplaatsen als Scheveningen en Zandvoort waren al veel eerder tot ontwikkeling gekomen. De geïsoleerde ligging en de slechte infrastructuur waren factoren die de opkomst van Callantsoog tot badplaats negatief beïnvloedden, maar er was nog een factor in het spel.

Een Haarlemse grootindustrieel kocht op een veiling in 1876 de ‘Heerlijkheid Callantsoog’. Dat betekende dat een groot gebied rond Callantsoog in zijn bezit kwam. Het Zwanenwater, de Zuid- en Noordduinen en een groot deel van het bijbehorende strand werden zijn eigendom. Als je oude kaarten bekijkt dan zie je het dorp Callantsoog als een soort schiereiland tussen de bezittingen van de rijke fabrikant M.P.T. Prévinaire ingeklemd liggen.² Bovendien kocht hij er regelmatig onroerend goed in Callantsoog bij. Hij zag zijn bezittingen in Callantsoog als één groot privaat recreatiegebied, waar hij naar hartenlust kon jagen, wandelen, baden en golfen. Hij duldde daarom beslist geen onbevoegden op zijn grondgebied en gebruikte prikkeldraad om mensen op een afstand te houden. Voor hem en zijn opvolger was het dan ook onbestaanbaar dat Callantsoog zou uitgroeien tot een drukbezochte toeristische bestemming. In 1900 overleed Prévinaire en werd opgevolgd door zijn schoonzoon, jonkheer C.F. van de Poll, die net als hij niet veel ophad met het ‘democratische’ strandtoerisme en de badgasten.

¹ G.A. van Schaik, *Wij trekken door Noord-Holland* (1935) 43.

² Kees Zwaan, ‘Van lichtgeraakte fabrieksdirecteur tot grootgrondbezitter’, *De Clock van Callens-ooghe* (december 2019) 62-69.

Van Heerlijkheid tot badplaats

In 1913 opende Callantsoger Piet Vos het eerste hotel in Callantsoog. Vos was een belangrijke voortrekker in de ontwikkeling van Callantsoog tot badplaats. In de Eerste Wereldoorlog verbleven Nederlandse militairen in zijn hotel. Na die oorlog, in 1918, stond hij aan de wieg van de plaatselijke VVV en werd lid van de gemeenteraad, later zelfs wethouder. Vos kreeg te maken met burgemeesters die hem tegenwerkten en burgemeesters die hem ter wille waren. Het strandtoerisme was hoe dan ook niet meer tegen te houden. In 1930 had Callantsoog al vijf hotels. Het overlijden van jonkheer Van de Poll in 1936 betekende dat Callantsoog nog meer toeristen te verwerken kreeg. De 'Grote Villa' van de jonkheer werd verkocht en in 1937 omgebouwd tot hotel.

In 1938 besloot de VVV een *Badbode*³ uit te geven, speciaal voor de badgasten. Het werd steeds drukker in Callantsoog. Toch kwam er twee jaar later een abrupt einde aan de opkomst van de badplaats. De Tweede Wereldoorlog was aangebroken. Callantsoog werd toevluchtsoord voor veel Helderse vluchtelingen die hun zwaar door bombardementen gehavende stad verlieten. Hotelier Vos: 'Ook zij moesten onderdak hebben en kregen die ook.'⁴ Vos zag de bestedingen van de vluchtelingen bij de Callantsoger middenstand als een welkome compensatie voor gederfde inkomsten uit het strandtoerisme. De ontwikkeling tot badplaats stagneerde maar kwam na de Tweede Wereldoorlog in een stroomversnelling.

Als redactielid van *De Clock van Callens-ooghe*, het kwartaalblad van de Historische Vereniging Callantsoog, verdiep ik me regelmatig in de geschiedenis van Callantsoog en schrijf er populaire artikelen over. Als het nodig is doe ik aanvullend archiefonderzoek in Alkmaar. Eerder maakte ik een werkstuk in het kader van de Open Universiteit-cursus *Facetten van Vertier* over de totstandkoming van het naaktstrand in Callantsoog. Tijdens het schrijven van dat werkstuk kwam ik op het idee mijn masterscriptie te schrijven over de ontwikkeling van Callantsoog

³ *Badbode*, 9 juli 1938.

⁴ Piet Vos, *Het leven van een 75-jarige Callantsoger* (Callantsoog 1966) 25.

tot badplaats. Het lijkt me de moeite waard om te onderzoeken welke gunstige en ongunstige factoren daar een rol bij speelden. Er is ruim voldoende literatuur en materiaal voorhanden om daar zicht op te krijgen.

De hoofdvraag heb ik als volgt geformuleerd: *Hoe heeft Callantsoog zich ondanks ongunstige factoren van 1876 tot 1940 tot badplaats kunnen ontwikkelen?* In de te onderzoeken periode waren er bij de ontwikkeling van Callantsoog tot badplaats zowel negatieve als positieve factoren werkzaam. De belangen van bestuurders en inwoners van Callantsoog liepen nogal eens uiteen. De sociaaleconomische afstand tussen de toenmalige notabelen en de voor een groot deel arme dorpsbewoners was dan ook zeer groot. Bovendien was politieke invloed van de dorpelingen in de negentiende eeuw en daarvoor niet of nauwelijks aanwezig. Door het bestuderen van jaarverslagen en notulen van de gemeenteraad zal ik inzicht krijgen in hoeverre de bestuurders van de gemeente zich bezighielden met het bevorderen van de recreatieve functie van het strand en de mogelijkheden het toerisme in Callantsoog te bevorderen. Of werkten sommige bestuurders dat juist tegen? Politiek-bestuurlijke factoren spelen een voorname voorwaardenscheppende rol in de samenleving. Wat wordt de inwoners toegestaan en wat wordt ze verboden? Hoe en waarmee faciliteert het gemeentebestuur ze bij het ontwikkelen van initiatieven in de toeristische sector? In mijn onderzoek onderscheid ik dan ook politiek-bestuurlijke factoren van sociaal-culturele en laat dat tot uitdrukking komen in de vraagstelling. Sociaal-culturele factoren bepaalden in hoeverre dorpsbewoners openstonden voor het idee badgasten te verwelkomen in hun woonomgeving. Hoe stonden de verschillende 'standen' of 'sociale strata' tegenover het strandtoerisme? Wat was de inbreng van verenigingen en middenstanders?

Zo kom ik tot de volgende deelvragen:

1. Hoe ontwikkelden de badcultuur en de strandrecreatie zich in de te onderzoeken periode en daarvóór?
2. Welke politiek-bestuurlijke factoren speelden een rol bij de ontwikkeling van Callantsoog tot badplaats?
3. Welke sociaal-culturele factoren speelden een rol bij de ontwikkeling van Callantsoog tot badplaats?
4. Welke actoren waren betrokken bij de ontwikkeling van Callantsoog tot badplaats?

De kern van mijn scriptie zal chronologisch van opbouw zijn, waarin de ontwikkeling van Callantsoog tot badplaats zowel vanuit politiek-bestuurlijk als sociaal-cultureel perspectief aan de orde komt. Na de Eerste Wereldoorlog veranderde het karakter van overheidsbemoeyenis met recreatie en vrijetijd wezenlijk. Callantsogers kregen meer ruimte om op toerisme gerichte initiatieven te ontplooien. De chronologische opbouw komt dan ook tegemoet aan de feitelijke situatie in Callantsoog. De te onderzoeken periode typeert Jaap Lengkeek als een fase waarin recreatie en toerisme overgaan van privilege naar gemeengoed.⁵ De oprichting van de VVV na de Eerste Wereldoorlog in 1918 zie ik als een belangrijk omslagpunt binnen die fase. Het vieren van vakantie aan zee werd daarna voor een steeds grotere groep haalbaar én betaalbaar.

Achtergronden, historiografie en bronnen

Dit boek staat in het teken van recreatie en vrijetijd door te brengen op het strand en in zee: in een badplaats. In vroeger tijden had het begrip recreatie een negatieve connotatie en duidde op luieren en weggegooid tijd. Lengkeek citeert Roemer Visscher: 'De meeste menschen zijn soo ghesint, datse eerlijkcke Konsten, goede Ambachten niet doen dan gedwonghen van de behoefteghydt; maar dobbelen, droncken drincken, dat noemen zij Recreatie, en een lustigh vrolijck leven; ende zy lopen een kranck hoeft en lamme leden wel dier om gelt. Dat is soo

⁵ Jaap Lengkeek, *Vakantie van het leven. Over het belang van recreatie en toerisme* (Amsterdam 1996) 23.

Van Heerlijkheid tot badplaats

clær dat het vorder uytlegginghe niet en behoeft.’⁶ Dat was in de zestiende eeuw. De houding tegenover vrijetijd is inmiddels drastisch gewijzigd. Tegenwoordig heeft het begrip recreatie een positieve connotatie. Recreatie en vrijetijd ziet men nu als onontbeerlijk om weer op krachten te komen na (betaalde) werkzaamheden. En dat kan heel goed op het strand in een badplaats, waar je zon, zee en zand in een aantrekkelijke mix kunt aantreffen. De kust van Nederland is een gebied tussen land en zee en telt vele kustplaatsen. Deze verschillen enorm van elkaar in historisch, economisch, sociaal en cultureel opzicht. In al die kustplaatsen wonen mensen die er hun bestaan vinden, maar ook verblijven er mensen die er vertier vinden, meestal in de vorm van strandbezoek en een duik in zee. Kunstenaars zoeken er inspiratie en badgasten ontspanning. Lokale ondernemers genereren er een inkomen.⁷

Het beeld dat Nederlanders hebben van de kust is in de loop van de tijd drastisch veranderd. In kranten uit de negentiende eeuw komt Callantsoog naar voren als plek waar op zichtafstand schepen in een woeste zee vergaan, waar wrakhout en lijken aanspoelen en de burgemeester als strandvonder gejutte goederen en soms hele scheepswrakken per advertentie te koop aanbiedt. Waren de zee en de kust aanvankelijk te vermijden bronnen van gevaar, later trok de kust juist veel belangstelling, eerst vanwege de helende kracht van het zeewater, later werd het strand de plaats om je vrijetijd door te brengen, er te recreëren. Zo trok Scheveningen aan het begin van de negentiende eeuw al veel voorname, rijke mensen die aangetrokken werden door de genezende kracht van het zeewater. Daarna kwamen kustplaatsen als Domburg en Zandvoort ook op als elitaire, ‘mondaine’ badplaatsen. De spoorwegverbinding van Amsterdam naar Zandvoort speelde een cruciale rol bij de ontwikkeling van Zandvoort tot badplaats. Rijke badgasten verbleven daar in dure hotels. Het was de

⁶ Lengkeek, 30.

⁷ Rob van Ginkel, ‘Kust en cultuur: kustcultuur?’, in Schokkenbroek, Joost en Brand, Ron, *Noordzee. Nederlandse kustcultuur in woord en beeld* (Zutphen 2012) 9-18.

Van Heerlijkheid tot badplaats

‘leisure class’ die daar een tijdverdrijf vond. Aan het eind van de negentiende eeuw schreef Thorstein Veblen er een kritische verhandeling over.⁸ Na de eeuwwisseling kwamen ook mensen uit de middenklasse naar Zandvoort en na de Tweede Wereldoorlog deed het massatoerisme zijn intrede.⁹

Naast vertegenwoordigers van de leisure class waren het kunstenaars, geleerden en schrijvers die grote belangstelling aan de dag legden voor met name het ‘authentieke’ aspect van het kustgebied. Daar dachten zij de ‘ware, nationale aard’ aan te treffen. Richard Butler ziet dat als de eerste fase van de ontwikkeling tot badplaats.¹⁰ ‘Kustgemeenschappen vormden in hun ogen een Arcadië, waar armoe weliswaar troef was, maar waar tegelijkertijd sprake was van saamhorigheid, deugdzzaamheid, arbeidszin, eenvoud en godsdienstigheid, een ongekunsteld bestaan en een grote innerlijke beschaving.’¹¹ Schilders werden aangetrokken door de klederdrachten en de visserscultuur in Scheveningen, Katwijk, Zandvoort, Volendam en Hindeloopen. Ze werden geïnspireerd door het eenvoudige leven van de vissers, hun woninkjes en het natuurschoon (strand en duin). Het kan eigenlijk worden gezien als een nostalgisch verlangen naar het tijdperk van vóór de industrialisatie. Door processen als de nationale eenwording, de verbeterde infrastructuur en -vervoersmogelijkheden, waardoor afstanden gemakkelijker konden worden overbrugd, vervaagden de verschillen tussen de verschillende bevolkingsgroepen en verdwenen daarmee de klederdrachten grotendeels. Die kregen een plaats in een museum of gingen deel uitmaken van een museale, op toerisme gerichte verkleedpartij, bijvoorbeeld in Volendam. Met zijn doek ‘Morgenrit langs het strand’ laat Anton Mauve de ‘andere kant’ van Scheveningen zien: het mondaine vertier van rijke badgasten: paardrijden en vanuit een badkoetsje op deftige wijze zeebaden nemen.

⁸ Thorstein Veblen, *The theory of the leisure class* (1899).

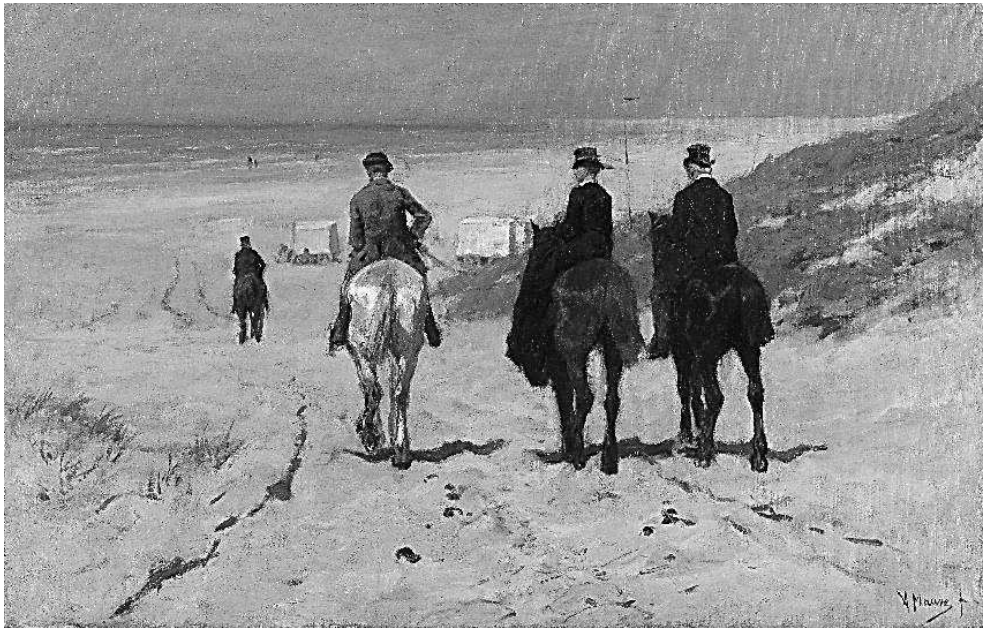
⁹ Van Ginkel, ‘Kust en cultuur: kustcultuur?’, 11.

¹⁰ Richard W. Butler, ‘The concept of a tourist area cycle of evolution: implications for management of resources’, *The Canadian Geographer* (1980) 5-12.

¹¹ Van Ginkel, 11.

Van Heerlijkheid tot badplaats

Dat het baden in zee een geneeskrachtige werking kon hebben werd al door de Egyptenaren ontdekt, die er brandwonden mee behandelden. Ook de Grieken en Romeinen wezen op de heilzame werking van het zoute zeewater. Vanaf ongeveer 1800 gingen rijkelui op doktersvoorschrift een bad in zee nemen.

Anton Mauve, *Morgenrit langs het strand. Vrijtijdsbesteding van de hogere klassen. Mauve ziet ook badkoetsjes op het strand* - Rijksmuseum

Scheveningen kreeg in 1818 een badhuis en staat te boek als de eerste badplaats in Nederland.¹² Als zodanig is er veel over deze badplaats, waar een deel van de Haagse elite regelmatig vertoefde, geschreven. Jan Hein Furnée schreef een lijvige studie over het 'beschaafde vertier' van de Hagenaren van 1850-1890. Een artikel van zijn hand kan beschouwd worden als een samenvatting van dat boek.¹³ Hij analyseert de consumptie en de vrijetijdsbesteding van de stedelingen aan de hand van de

¹² Sarah Bosmans, 'Een dagje naar zee', *Noordzee: Nederlandse kustcultuur in woord en beeld* (Rotterdam 2012) 75-80.

¹³ Jan Hein Furnée, 'Beschaafd vertier. Standen, sekse en de ruimtelijke ontwikkeling van Den Haag, 1850-1890', *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis* 27 (2001) nr.1, 1-32.

Van Heerlijkheid tot badplaats

ruimte die zij innamen en wil de vervlochtenheid van stand en sekse daarin aantonen. Hij ziet een groeiende wetenschappelijke belangstelling voor de ruimtelijke dimensie in sociale verhoudingen en wijst daarmee op de 'spatial turn' als stroming in de sociale wetenschappen die de nadruk legt op de plaats en de ruimte waarin processen plaatsvinden en waarin bepaalde verschijnselen zijn waar te nemen. Als bronnen voor zijn uitgebreide analyse gebruikte hij artikelen uit kranten uit die tijd en spitte gemeenteraadsverslagen door.

Een zeer recent onderzoek naar de aantrekkingskracht van het strand door de jaren heen is verricht door Robert Ritchie.¹⁴ Het boek geeft een uitgebreid historisch overzicht over de eeuwenlange omgang van de mens met het strand en de zee. Veel Europese en Amerikaanse badplaatsen passeren daarbij de revue.¹⁵ Een vergelijkbaar werk werd in de jaren zestig geschreven door J.M. Galjaard, hoofdzakelijk over 'De vaderlandse geschiedenis van het badleven'.¹⁶ Mieke Dings promoveerde met een onderzoek naar de ontwikkeling van kampeerterrinen en vakantieparken vanaf 1920. Zij ziet die verschijnselen als een 'moderne' vlucht uit de stedelijke realiteit.¹⁷

In het veel geciteerde boek *'Koninginnen aan de Noordzee'*, onder redactie van Ben de Pater en Tom Sintobin, worden de badplaatsen Scheveningen en Oostende vanuit verschillende perspectieven belicht.¹⁸ Welke inspanningen getroostten deze badplaatsen zich om concurrerende badplaatsen af te troeven? Waren ze exclusief voor de elite of waren 'gewone' burgers ook welkom? Hoe verliep rond 1900 een dagje

¹⁴ 'Robert Ritchie discusses the lure of the beach', <https://www.youtube.com/watch?v=Wfgg4sTxQdY&t=867s> (geraadpleegd op 12 december 2022).

¹⁵ Robert Ritchie, *The lure of the beach. A global history* (Oakland 2021).

¹⁶ J. M. Galjaard, *Pootje baden. De vaderlandse geschiedenis van het badleven* (Utrecht 1966).

¹⁷ Mieke Dings, *Tussen tent en villa. Het vakantiepark in Nederland 1920- nu* (Rotterdam 2015).

¹⁸ Ben de Pater en Tom Sintobin, *Koninginnen aan de Noordzee. Scheveningen, Oostende en de opkomst van de badcultuur rond 1900* (Hilversum 2013).

aan zee? En wat droegen ze als ze in zee gingen? Bestonden er toen al naaktstranden? Veel van deze vragen worden beantwoord in het boek dat bijna uitsluitend om Scheveningen en Oostende draait. Koen Marijt schreef een verhelderende scriptie over een wat kleinere kustplaats, Noordwijk aan zee.¹⁹

Over de opkomst van Callantsoog als badplaats schreef Frank van Loo een zeer beknopt overzicht.²⁰ Een wat uitgebreider onderzoek over Callantsoog zoals ik voor ogen heb is nog niet uitgevoerd en kan in die zin een aanvulling zijn op de al bestaande kennis over badplaatsen en in het bijzonder over Callantsoog. Naast veel literatuur maak ik gebruik van artikelen uit *De Clock van Callens-ooghe* en historische kranten, waaruit veel cultureel-historisch feitenmateriaal is te verkrijgen. Dagbladen zijn in die zin een onuitputtelijke bron van geschiedenis. Verder kan archiefonderzoek mijn bevindingen ondersteunen.

Theoretisch kader en concepten

Regelmatig kom ik in Callantsoog waar het in de zomer erg druk is doordat dan niet alleen de hotels geen kamer meer over hebben, maar ook de vakantieparken volgeboekt zijn. De zomerhuisjes-als-tweede-huis zijn bewoond en Callantsogers verhuren hun woning of een zomerhuisje aan badgasten. De kampeerterreinen staan vol met tenten, caravans en campers. Het overgebleven agrarische gebied bestaat voornamelijk uit bollenvelden. De koeien zijn sinds de jaren zestig van de vorige eeuw langzamerhand uit het landschap verdwenen en na de bloei van de bolgewassen ziet het kustgebied er wat grauw uit. Projectontwikkelaars hebben inmiddels plannen ingediend voor nog een nieuw hotel en een -bungalowpark. Een flink deel van de zomer overtreft het aantal toeristen in ruime mate dat van de lokale inwoners. De situatie van nu lijkt in de verste verten niet meer op die van vóór de Tweede Wereldoorlog. Er heeft zich een

¹⁹ Koen Marijt, *De schoonst gelegen badplaats der Hollandsche Noordzeekust. Van vissersdorp tot badplaats: Noordwijk aan zee 1813-1929* (Leiden).

²⁰ Frank van Loo, 'Toerisme en recreatie in Zijpe (inclusief Petten en Callantsoog): De aanloop tot 1950', *Zijper Historie Bladen* 1 (2010) 10-15.

Van Heerlijkheid tot badplaats

ware metamorfose voltrokken. Toerisme is economisch niet meer weg te denken uit Callantsoog.

Wat zoeken al die mensen in Callantsoog? Ze zijn er op vakantie of verblijven een dagje op het strand. Vakantie vieren in een badplaats is een vorm van *vrijetijd*. Het concept vrijetijd is een samentrekking van de begrippen tijd en vrijheid. Vrijetijd wordt veelal gezien als niet-arbeidstijd waarin je in theorie volledig vrij bent om te doen en te laten wat je wilt. 'Het gaat in feite om een vrijheid van externe dwang om aan een innerlijke dwang te kunnen voldoen.'²¹ Wat je gaat doen in je vrije tijd is afhankelijk van je socialisatie en het milieu waarin je bent geboren: van aangeleerde waarden, normen en opvattingen. In hoeverre kun je dan nog van (keuze)vrijheid spreken? Die vrijheid zal binnen een bepaalde bandbreedte vallen, waarbij financiële draagkracht één van de bepalende factoren is. Naast economisch kapitaal zijn ook cultureel, sociaal en fysiek kapitaal factoren van belang.²² 'De constructie "vrijetijd" verandert door de tijd van aard en betekenis, afhankelijk van de sociale, politieke, culturele en economische verhoudingen.'²³ Vrijetijd is een veelvormig verschijnsel maar kenmerkt zich door een vlucht uit de vanzelfsprekende, alledaagse werkelijkheid. Lengkeek wijst op de speurtocht naar 'iets wezenlijk anders'.²⁴ Vrijetijd ziet hij als *contrastructuur* tegenover de structuur van de alledaagse werkelijkheid. Er zijn ook 'andere werelden' of -werkelijkheden te verkennen met een eigen structuur die afwijkt van het 'normale'.

De moderne mens is onder invloed van beschavingsprocessen afstandelijker geworden ten opzichte van anderen, maar ook van zijn eigen lichaam. We houden rekening met elkaar en leggen onszelf de normen op die we met elkaar hebben afgesproken. Het strandleven is een contrastructuur waar 'het eigen lichaam waarneembaar wordt, zoveel mogelijk

²¹ Jaap Lengkeek, *Vakantie van het leven*, 108.

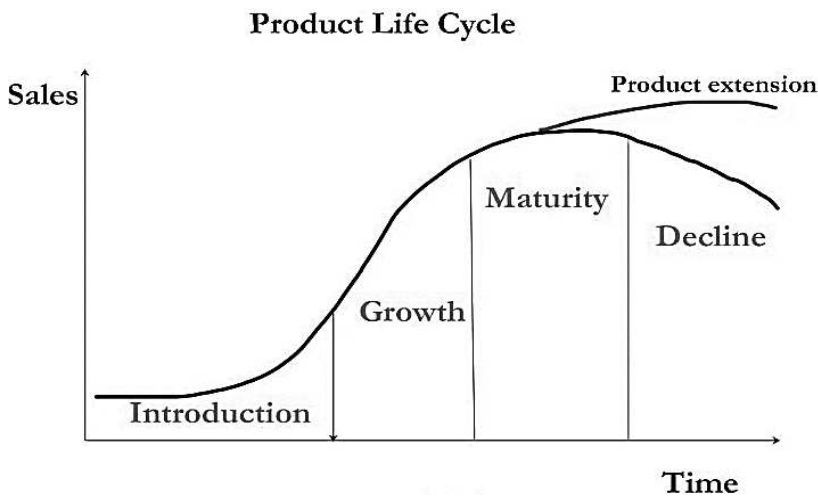
²² Ibidem, 132.

²³ Ibidem, 109.

²⁴ Ibidem, 115.

Van Heerlijkheid tot badplaats

ontbloomt en voelbaar onder de warme zon.²⁵ Met wat fantasie zou je badgasten pelgrims kunnen noemen die aangetrokken worden door zand, zee en zon. Een badplaats is dan een bedevaartsoord voor 'zoonanbidders'. Het is niet zo gek dat Lengkeek het op zoek gaan naar een andere, contrastructurele wereld vergelijkt met een 'pelgrimage', die naast rituele, ook aanleiding geeft tot het ontstaan van commerciële activiteiten.²⁶ Vrijtijdsvoorzieningen in een badplaats zijn commerciële producten en vertegenwoordigen in die zin een bepaalde economische waarde op een fluctuerende markt van vraag en aanbod.

Product Life Cycle - Theodore Levitt

Alles wat op een 'markt' wordt aangeboden kan omschreven worden als product (of dienst) dat gekocht kan worden door een consument. Volgens Theodore Levitt heeft een product meestal een beperkte 'levensduur'. Hij duidt deze aan met het concept *Product Life Cycle*. Ieder product doorloopt zo'n cyclus waarin verschillende stadia te herkennen zijn. Zo onderscheidt hij vier levensstadia: de beginfase waarin het product wordt geïntroduceerd, de fase waarin de afzet snel groeit, de fase waarin

²⁵ Lengkeek, 125.

²⁶ Ibidem, 130.

Van Heerlijkheid tot badplaats

er geen verdere groei meer is en de fase waarin de verkoop van het product afneemt en zelfs stil kan vallen.²⁷ Het is volgens Levitt dan ook belangrijk al vóór de introductie van een nieuw product een gedegen, maar ook gefaseerd plan te hebben dat aansluit bij de verschillende stadia. Door passende, slimme ingrepen kan de levensduur van een produkt aanzienlijk worden verlengd.

Levitt's theorie werd gebruikt als basis voor de theorieën van twee andere wetenschappers. Zij stellen dat ook toeristische plaatsen een levensloop kennen als die van een lichaam dat wordt geboren, volwassen wordt en tenslotte aftakelt. Soms wordt zo'n plaats zelfs een persoonlijkheid toegedicht.²⁸ Richard W. Butler en Stanley Plog hielden zich bezig met de vraag waarom toeristische bestemmingen opkomen en na verloop van tijd aftakelen. De ontwikkelingsstadia van toeristische bestemmingen zoals badplaatsen zijn door Butler omschreven in zijn concept *Tourist Area Life Cycle* (TALC). 'There can be little doubt that tourist area's are dynamic, that they evolve and change over time.'²⁹ Hij wijst op veranderingen in of zelfs het verdwijnen van het originele attractieve karakter van de toeristische trekpleister en citeert Plog daarbij: 'Destination areas carry with them the potential seeds of their own destruction, as they allow themselves to become more commercialized and lose their qualities which originally attracted tourists.'³⁰ De ontwikkeling gaat gepaard met een steeds groter aantal toeristen, totdat de draagkracht van de badplaats en haar omgeving is bereikt. Dat alles aan verandering onderhevig is blijkt ook te gelden voor badplaatsen. Onder invloed van veranderende gewoontes en technische mogelijkheden verandert het aanzien van badplaatsen en het gedrag van badgasten. Hoe de badgast zich gedraagt op het

²⁷ Theodore Levitt, 'Exploit the Product Life Cycle', *Harvard Business Review* (November 1965) 81.

²⁸ Ritchie, 40.

²⁹ R.W. Butler, 'The concept of a tourist area cycle of evolution, implications for management of resources' (1980) 5.

³⁰ Ibidem, 6.